

Radikális jobboldal Közép- és Kelet-Európában: tegnap és ma

Bevezetés

Az elmúlt években sokat emlegetett jelenség a radikális jobboldal előretörése egész Európában. A 2008-as gazdasági válságot követően egy ideig még úgy tűnt, ezek a politikai erők elsősorban Közép- és Kelet-Európában, az Európai Unió szögéből nézve az új tagállamokban nyernek majd teret. Ennek következményeként nem meglepő, hogy közéleti érdeklődés és a tudományos figyelem gyorsan feljűk fordult. Az egymást követő kutatások, majd az ezekből kinőtt majdhogynem folyamatos monitorozásuk azonban ezeknek a mozgalmaknak elsősorban a jelenét veszi számba, és a jelent vizsgálják akkor is, amikor sikereik és kudarcaik okait keresik.

Történeti hagyományok és összefüggések, bűvópataként átörökített vagy újra feltalált hagyományként meglelt kapcsolatok a radikális jobboldal korábbi megjelenési formáival – mindezek csak ritkán kerülnek előtérbe. Úgy tűnik, mintha a jelenlegi radikális jobboldal lényegében történeti előzmények nélkül értelmezhető és értelmezendő lenne. A két világháború közti időszak leginkább egyszerű analógiaként jelentkezik (akkor is válság volt, most is válság van), a nyilvánvalóan felmerülő eszmetörténeti kérdések, mindenekelőtt a radikális jobboldali nacionalizmus hagyományai és azok felhasználása, illetve magának a nacionalizmusnak és ultranacionalizmusnak a jellege és eredete sem kelt nagy érdeklődést.

Ezzel szemben a Közép-Európai Egyetem és a Friedrich Ebert Alapítvány Budapest 2011-ben indult konferenciasoro-

zata, a Radikális jobboldal Közép- és kelet-Európában: tegnap és ma, Roger Griffin „új konszenzusától” inspirálva a történeti jelenség és a modern politikatudományi jelenség kapcsolatát kívánta megvizsgálni. Griffin a faszizmus fogalmának olyan meghatározására törekszik, amely egyaránt magába foglalja a kortárs és a történeti radikális jobboldali mozgalmakat. Ezek fő jellegzetessége a palingenetikus ultranacionalizmus, vagyis az az elképzelés, hogy az egységes nemzet dekadens, hanyatló korszakát követően végre képes megifjodni és feltámadni egy antiliberális világrend keretei között. Mindezt annak érdekében teszi Griffin, hogy a radikális jobboldali mozgalmak közös magját is megragadhassa, tértől és időtől függetlenül – még akkor is, ha azok konkrét megjelenését nagyon is különbözőnek látja.

A 2011 októberében lezajlott konferencia előadásai is arra törekedtek, hogy a radikális jobboldal ideológiai értelemben mindenképp meglévő történetiségét mutassák be. A konferencia szervezőivel együtt ezek közül válogattunk néhány előadást, és ezeket egészítettük ki a szlovák radikális jobboldal emblematisz figurájáról, Jozef Tisoról készült életrajzok ismertetésével. A megszületett tanulmányok szerzői több tudományterületet képviselnek, ezért az írásokban alkalmazott megközelítés nem szigorú értelemben vett történettudományi jellegű. Mélységük is eltérő: némelyek csupán bemutatják, hogy miként ismétlődnek ugyanazok az ideológiai konstrukciók hetven év távolából, egyúttal azt is jelezve, hogy a radikális jobboldal ideológiai konstrukciói révén azonosítható a leginkább. Más írások kifejezetten történeti problémákat járnak körbe. Közös azonban bennük az, hogy ennek ellenére is a mának szolgálnak tanulsággal.

A szerk.